

REZUMAT

Teza *Arthur Rimbaud și eul spart. De la crizele identității la coerența internă a operei*, structurată în două părți, își propune câteva obiective majore, care instaurează de la bun început o linie de demarcație între acest studiu și celelalte exegeze rimbaldiene. Prima parte, *Eul spart*, dorește, ca prim obiectiv, să deconstruiască „mitul” care s-a construit în jurul scriitorului și al operei sale, demantelând câteva clișee – extrem de puternice și adeseori contradictorii – impuse, de-a lungul timpului, de literatura critică: acela al unui „Rimbaud simbolist” sau al unui „Rimbaud incoerent și inclasabil”, al unui „Rimbaud obscur și de neînțeles”, al unui „Rimbaud ateu” sau, dimpotrivă, al unui „Rimbaud ocult și mistic”.

În al doilea rând, această primă parte se concentrează asupra arhitecturii psihanalitice a subiectului liric, aducând în discuție diferitele fațete ale identității și ipostazele alterității pe care le îmbracă *Eul* rimbaldian de-a lungul procesului de cristalizare a identității. Studiul relevă existența mai multor fațete ale identității rimbaldiene, subsumate aceleiași personalități și care au marcat profund opera literară a poetului: o *identitate masculină*, care pune în discuție estomparea laturii masculine a personalității și alunecarea spre feminitate, fapt care transpare în numeroase fragmente ale operei poetice și în corespondență; este vorba apoi despre o *identitate socială*, legată în mod direct de statutul pe care îl are poetul în familie și în comunitate, și care circumscrie o întreagă gamă de ipostaze asociate fiecăruia dintre rolurile asumate de poet în interacțiunea cu ceilalți. Este identificată, de asemenea, o *identitate spirituală*, chiar *religioasă* am spune, ce face trimitere la cultura și la sistemul de valori al poetului (sistem determinant deopotrivă pentru opțiunile sale religioase și pentru alegerea carierei poetice); analiza crizei care se instaurează la acest nivel explică, din punct de vedere psihologic, multiplele oscilări ale poetului între extremele spiritualității creștine (*religiozitate – contra-teism – misticism*). În sfârșit, se vorbește despre o identitate literară, cea care dă seamă de evoluția lui Rimbaud ca poet, de toate schimbările majore care au avut loc la nivelul discursului său de-a lungul întregii perioade de creație, cât și de totalitatea elementelor care marchează specificitatea formulei sale poetice.

Raportul *identitate / alteritate* face obiectul unei explicații detaliate: manifestare, origine și consecințe în plan poetic ale crizelor identității, fațete ale alterității, cât și modalitățile găsite de poet pentru a depăși starea de criză.

Procesul clivajului *Eului* este așadar analizat pornind de la relația strânsă care se stabilește între *Eul empiric*, socializat, și *Eul poetic*, creator, punând în relief modul în care relația *operă – biografie* devine biunivocă: modul cum biografia a putut influența opera (fiind studiate oglindirile acesteia în poeme) și, în același timp, modul cum actul scriiturii, grație procesului psihic subconștient de sublimare, a devenit soluția poetului la crizele identitare, cu consecințe determinante asupra vieții sale ulterioare.

Această idee se situează la baza demersului de argumentare a tezei coerenței interne a operei rimbaldiene: cel de-al treilea obiectiv major al acestei lucrări, care subminează pas cu pas clișeu eterogenității acestei creații, relevând existența unui fir subtextual unificator care traversează întreaga operă. Această problematică face obiectul celei de a doua părți a acestui studiu, *Coerența operei*, care pune în discuție coerența creației pe două paliere: acela al expresiei (o *coerență formală*), acordând o atenție specială metamorfozelor scriiturii, și acela al conținutului, al substanței poetice (*coerența imaginarului poetic / coerență structurală*), dezvăluind paradigmele imaginarului rimbaldian, adică ansamblul coordonatelor noematice structurante ale operei, datele sale constitutive bazale, liniile de fond care construiesc arhitectura generală a imaginarului în ansamblu. Studiul pune astfel în evidență șase paradigme fundamentale ale imaginarului rimbaldian, dintre care trei se raportează direct la percepția fizică a macrocosmosului (paradigma *temporală*, cea *spațială* și cea *materială*), în vreme ce celelalte trei fac trimitere la percepția metafizică a universului și a omului în univers (*intimitatea*, *sacrul* și *totalitatea*). La nivelul acestor paradigme, au fost identificate mai multe structuri arhetipale, ce guvernează dinamica imaginației poetice și al căror studiu revelează existența unui univers coerent, ce urmărește un proiect mental unitar, mai mult sau mai puțin conștient, construit pe măsură ce se derulează firul biografic.

Un element de noutate în raport cu abordările psihanalitice anterioare – Charles Mauron, Étiemble, Mare-Joséphine Whitaker – constă în interpretarea operei poetice din perspectiva teoriei jungiene a psihismului androgin – constituit din conjuncția între *animus* și *anima*. Focalizat pe analiza structurilor arhaice (arhetipuri) care irump din inconștientul colectiv, studiul pune în lumină modul cum se cristalizează încărcătura semantică a cuvintelor pornind de la încărcătura lor emoțională dobândită deopotrivă de-a lungul filogenezei – ca moștenire psihologică și culturală a întregii umanități – și de-a

lungul ontogenezei – ca particularitate unică a limbajului rimbaldian –, permițînd astfel construcția unui univers imaginar, fictiv, dar care posedă o semnificație simbolică profund ancorată în spiritualitatea întregii umanități. Analizînd în paralel structurile de profunzime (arhetipurile) și structurile de suprafață ale textului (motive recurente, idei obsesive, asocieri libere, dicteu automat), studiul urmărește procesul de producere a semnificației prin trei procedee psihologice – transpunerea, deplasarea și condensarea – care se găsesc la originea a trei tropi fundamentali: simbolul, metonimia și metafora.

Analiza fiecărei paradigme pornește de la cîteva cupluri terminologice și simbolice antinomice, ai căror termeni sînt înțeleși în relația lor de complementaritate, întrucît fiecare dintre termenii cuplului reclamă prezența celuilalt: *coborîre (cădere) / ascensiune (elevație)*, *noapte / zi*, *trecut / prezent*, *vechi / nou*, *profan / sacru (sacru malefic / sacru benefic, Infern / Paradis – a cărui prezență este cel puțin presupusă, Satana / Dumnezeu sau Geniu)*, *tenebre / lumină*, *plăcere carnală / ascensiune metafizică*, *moarte simbolică / renaștere spirituală*. Coerența (izotopismul) imaginarului se sprijină pe polaritatea naturală a arhetipurilor, a căror dinamică se organizează în jurul schemei simbolice a verticalității *jos / sus*, ce constituie axa imaginarului rimbaldian.

Studiul scoate astfel în relief o dublă polaritate: aceea a arhetipului și aceea a imaginarului poetic însuși, înțeles ca vast ansamblu organizat și guvernat de legea psihică a unificării contrariilor. În concluzie, coerența imaginarului este esențialmente dialectică, iar diferențierea între regimul nocturn și regimul diurn pe care o propune poetica rimbaldiană se fundamentează pe dialectica psihologică *inconștient / conștient*.

Criza identitară complexă a lui Rimbaud se reflectă la nivelul acestor principale scheme simbolice: pe de o parte cea a *coborîrii* – ce are conotația unei regresii pe scara filogenetică, pînă la strămoșii gali (ca în poemul *Mauvais sang*), a unei recuperări a trecutului, dar și conotația de *regressus ad uterum* și de moarte simbolică – coborîrea în Infern (ca în poemul *Jeunesse*, unde arhetipul mormîntului igienic și securizant îmbracă deopotrivă conotațiile morții și pe cele ale somnului evolutiv, ale dezvoltării în vederea unei renașteri pe o treaptă calitativ superioară), similară cu moartea din riturile inițiatice, care pregătește o renaștere spirituală. Pe de altă parte, este vorba de schema simbolică a *ascensiunii* – care dobîndește semnificația înțelepciunii, a elevației spirituale și chiar a misticismului.

Analiza paradigmelor imaginarului dovedește faptul că traiectul spiritual al poetului descrie linia sinuoasă a unei inițieri (înțelese în accepțiunea pe care o dobîndește în cultele ezoterice), care presupune încercări și suferințe, o moarte și o renaștere și, mai

cu seamă, o căutare (*quête*) a sinelui. Ideea de inițiere, circumscrisă paradigmei verticalității, a coborîrii urmate de elevație, traversează întreaga operă, dovedind astfel, încă o dată, că eșecul poate fi convertit în triumf, iar morții i se poate conferi o dimensiune pozitivă – aceea de preludiu al unei renașteri eminentemente *spirituale*. *Dialectica contrariilor*, vizibilă în toate religiile lumii, este recuperată la Rimbaud în armonia unei *sinteze coerente*. Aceste scheme simbolice, care se contrazic și se completează în mod succesiv, dau seamă despre tensiunile care se nasc între *Eul poetic* și *Supraeu* – ca instanță a moralei sociale, sau chiar religioase – și pe care poetul tinde să le asimileze și să le controleze.

Studiul dovedește astfel că opera rimbaldiană poartă în sine succesiunea etapelor unui parcurs ontologic și a unui itinerar spiritual care, subordonate legii determinismului psihologic, au, în mod necesar, o origine, o linie directoare și un sfârșit.

Corelativ, studiul demonstrează logica scriiturii psihedelice, halucinatorii, care, fără a fi totalmente supusă hazardului – așa cum este scriitura „automată” a cărei apologie o fac dadaștii și suprarealiștii (după modelul lui Tzara, care vorbea despre poemul construit în mod aleatoriu pornind de la cuvinte decupate dintr-un articol de ziar) – posedă, dimpotrivă, o semnificație profundă, sublimată, guvernată de *anima* inconștientă a poetului, contribuind la restabilirea echilibrului psihic și a liniștii interioare.

Activitatea creatoare a lui Rimbaud se dovedește astfel a fi un *iter mentis*, la capătul căruia poetul pare să fi reușit să se împace cu sine și cu lumea; ea descrie un fel de „călătorie inițiativă” de-a lungul căreia experiențele dureroase ale biografiei și nevoia de autonomie sînt sublimate într-o operă construită la marginea beției și a delirului. Actul scriiturii este înfățișat drept instrument pentru crearea unui univers de substituție, eminentemente compensatoriu. Creînd poemul, spiritul construiește situații simbolice complexe cu rol de restabilire a echilibrului psihic, în calitate de soluții la conflictele dureroase și ca modalitate de adaptare a sufletului. Studiul verifică astfel una dintre ipotezele de plecare, potrivit căreia reveria poetică, dincolo de importanța sa literară, posedă un rol esențialmente compensatoriu, reprezentînd deopotrivă un instrument de transformare revoluționară a poeziei și un mijloc de eliberare spirituală.

Rezumînd toate etapele itinerarului spiritual al poetului, studiul pune în evidență faptul că opera rimbaldiană delimitează de fapt o căutare esențială (*quête*), aceea a identității. Se încearcă astfel un răspuns la o întrebare fundamentală: cine este, la drept vorbind, Rimbaud cel autentic? Entuziastul îndrăgostit de verbul parnasian sau marele novator al lirismului universal, inițiator al versului liber și principalul precursor al

mișcării de avangardă? Marele admirator al lui Verlaine sau criticul nemilos al lirismului edulcorat al acestuia? Rebelul care, afirmînd că „timpul Evangheliei a trecut”, dă lovitura de grație religiei, sau poetul mistic pe care îl cunoaștem parcurgînd poemele din *Illuminations*? Timidul sensibilul, intimistul din *Sensation*, sau abisalul din *Antique*?

Studiul propune așadar o lectură a operei rimbaldiene pe de o parte din perspectiva literaturii universale și a teoriei literare, pentru a rezolva controversele teoretice legate de apartenența acestei creații la un anumit curent literar, și, pe de altă parte, din perspectiva istoriei mentalităților și, mai cu seamă, a psihologiei abisale, pentru a putea înțelege oscilația esențială a spiritului poetului între extremele spectrului religios și pentru a revela subtilitățile imaginarului rimbaldian, punînd în evidență legăturile care se țes între imaginarul poetic și structurile antropologice ale sacrului. Este o încercare de a înțelege și a da seamă de ceea ce s-a întîmplat cu sufletul poetului de-a lungul destinului acestuia, pentru a reliefa, pe de o parte, resorturile emoționale care au făcut din operă o necesitate ontologică și, pe de altă parte, evoluția spirituală care a contribuit la construirea operei.

Lucrarea subliniază astfel importanța dublei metode critice de abordare – psihanalitică și tematică – pe care o propune cititorului, ținînd o pledoarie în favoarea unei lecturi empatică, capabile să plaseze criticul în cuibul scriitorului, pentru a înțelege modul cum opera și biografia se oglindesc reciproc: dacă se poate spune că aceste crize ale identității au guvernat structurarea operei, se poate spune, în egală măsură, că opera, la rîndul său, a reprezentat terapia prin care au fost atenuate deopotrivă tensiunile interioare ale poetului și tensiunile între sine și ceilalți. Pe de altă parte, studiul pune în lumină faptul că imaginarul rimbaldian, prin încărcătura arhetipală pe care o incumbă, reprezintă o reflectare a adevărului sufletului omenesc din totdeauna, dobîndind prin aceasta o valoare perenă și universală.